

VPP

Valsts pētījumu
programma

Kā energoefektivitātes politikas trūkums rada sociālas problēmas: citu valstu pieredze

Madara Ratkēviča

19.10.2021.

RĪGAS TEHNISKĀ
UNIVERSITĀTE

RTU
VASSI

Dzīves kvalitāte

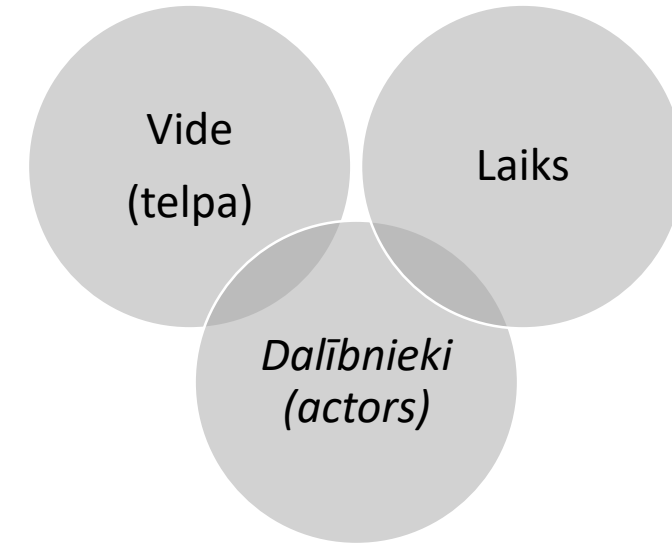
- Diferencētas metodikas
- Iekļauti sociālie, ekonomiskie, fiziskie urbānās apkaimes parametri
- Jāņem vērā arī psiholoģiskos parametrus (Salleh, A. G., & Badarulzaman, N. 2012.g. izstrādātais rīks)
 - Intervijas, apmierinātība - pēc Likerta skalas + *slēpto* faktoru analīze
- Piemērota apkaimei un kopienai
- Dotās telpas priekšnosacījumiem atbilstoša metodika

Journal of Construction in Developing Countries, 17(2), citēts <https://www-scopus-com.resursi.rtu.lv/record/display.uri?eid=2-s2.0-85075871989&origin=resultslst&sort=plf-f&src=s&sid=3059d0a447625263a417b9d77b24dc42&sot=b&sdt=b&sl=34&s=TITLE-ABS-KEY%28livability+criteria%29&relpos=17&citeCnt=11&searchTerm=>

Apdzīvojams – kvalitatīvs – mājoklis

- DZĪVE – telpas – ēkas – šādā secībā (pēc J. Gēla)
 - Pieejamība
 - Sasniedzamība
- stabilitāte, veselības aprūpe, kultūra, vide, izglītība, infrastruktūra (...)
- Drošība, izglītība, higiēna, veselības aprūpe, kultūra, vide, rekreācija, politiskā un ekonomiskā stabilitāte, sabiedriskais transports, preču un pakalpojumu pieejamība (Mercer's Quality of Living Ranking)

- ❖ Fiziogēogrāfiskie nosacījumi
- ❖ Klimatiskie apstākļi
- ❖ Lietotāju *raksturlielumi* (sugu, t.sk. cilvēku, filoģenēze konkrētajā telpā; kultūru īpatnības, vērtības, normas) - antropoloģija un kultūra

<https://www.eiu.com/n/campaigns/global-liveability-index-2021/>

VPP-EM-EE-2018/1-0003

Kvalitatīva vide (pēc J. Gēla)

- Sasniedzamība
- Atpūtas aktivitātes (fiz. un gar. rekreācija)
- Klimats (makro un mikro)
- Drošība, pasargātība
- Atbilstošs plašums
- Atbilstoši labiekārtojumi (maz. arh. formas, inženiertehn. nodr.)
- Vizuālā pievilcība (arī iespaidi – mijiedarbība ar vidi)
- Socializēšanās (mājsaimn. skaita samazin., pieaug privātums – nepiec. kompensēt)
- Koptelpa (pietiekami maza!) → sociālā ilgtspēja
- Cilvēka BIOLOĢISKIE PRIEKŠNOTEIKUMI

Parametri Latvijā

Trūkumi:

Troksnis no kaimiņu dzīvokļiem, kāpņu telpas, ielas vai āra

Apkārtējās vides piesārņojums, putekļi un citas vides problēmas dzīvesv. tuvumā

Vardarbība un noziedzības līmenis dzīvesvietas apkārtnē

Labiekārtojumi:

Aukstā ūdens apgāde (ūdensvads); karstā ūdens apgāde

Kanalizācija

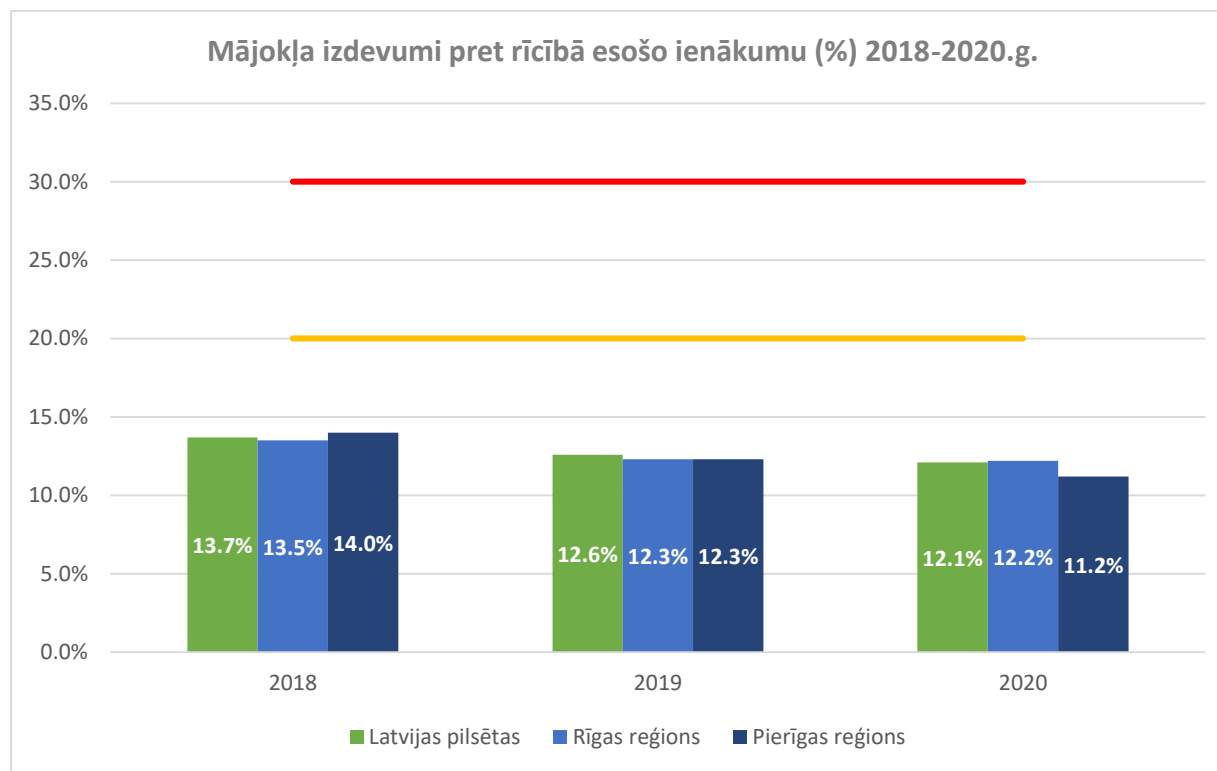
Tīkla gāze

Balonu gāze

Stacionārā elektriskā plīts

Pieejams mājoklis

Mājsaimniecības, kuras no saviem kopējiem ienākumiem tērē virs 30% (citur – ja tuvojas 20%) par mājokli, tiek uzskatītas par tādām, kurām ir grūtības saistībā ar mājokļa finansiālo pieejamību

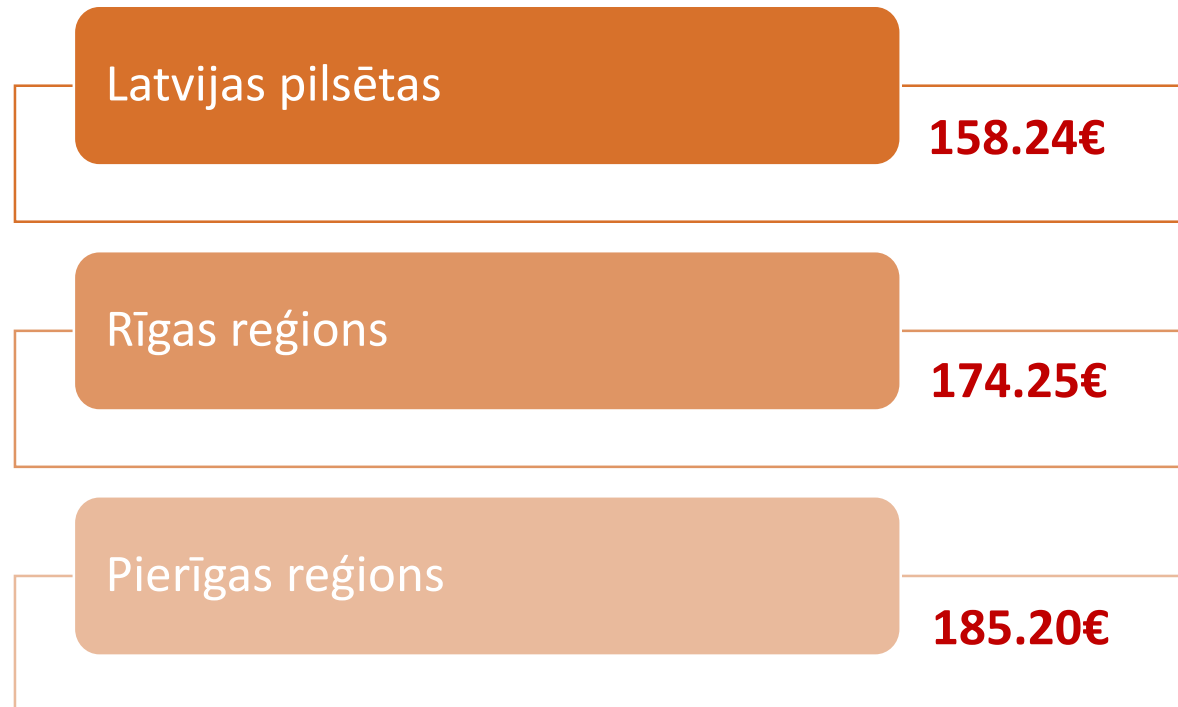
Alice Pittini, CECODHAS Housing Europe Observatory (2012). Housing Affordability in the EU. Current situation and Recent Trends. Research Briefing (2012). Pieejams:

https://www.researchgate.net/publication/265059299_HOUSING_AFFORDABILITY_IN_THE_EU_Current_situation_and_recent_trends; citēts 2019.g. - Ikgadējs nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējums (t.sk. izvērtējums par nevienlīdzību veselības aprūpē un nevienlīdzību mājokļa pieejamības jomā) (identifikācijas numurs: LRLM2018/28-3-03/13ESF) http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Nabadz_soc_atstumt_mazin_ricibpol_izvertejums_Zinojums.pdf

Izdevumi par mājokli

Kopējie ar mājokļa uzturēšanu saistītie izdevumi uz vienu mājsaimniecību mēnesī (vidējais rādītājs laika posmā no 2018.g. līdz 2020.g.)

*Pirms un pandēmijas laikā – bez izteiktām izmaiņām

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__MA__MAI/MAI010;

<https://sprk.gov.lv/events/apkures-sezona-sogad-gaidamas-lielakas-siltumenerģijas-tarifu-atskiribas-starp-pilsetam>

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Population_by_tenure_status_2012_\(1\)_\(%25_of_population\)_YB14_II.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Population_by_tenure_status_2012_(1)_(%25_of_population)_YB14_II.png)

Cena oktobra mēnesim šobrīd *Gaspool* biržā ir 6 reizes augstāka nekā pirms gada oktobrī*

Rīgā = TEC1 + TEC2 = gāze

- Fosilo kurināmo samazināšana vides, neatkarības, cenu dēļ;
- Nepietiekamas alternatīvo enerģijas ieguves veidu jaudas

! 40% dzīvesvieta nav īpašumā (papildus īres maksa/kredīta maksājumi)

Ar mājokļa uzturēšanu saistīto izdevumu ietekme uz mājsaimniecības finansiālo situāciju - vidējais rādītājs laika posmā no 2018.g. līdz 2020.g.

Rīgas reģions		Latvijas pilsētas		Pierīgas reģions	
Nedaudz apgrūtināti 48%	Nav apgrūtināti 32%	Nedaudz apgrūtināti 48%	Nav apgrūtināti 29%	Nedaudz apgrūtināti 46%	Nav apgrūtināti 29%
Ļoti apgrūtināti		Ļoti apgrūtināti 24%		Ļoti apgrūtināti 25%	

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__MA__MAI/MAI030

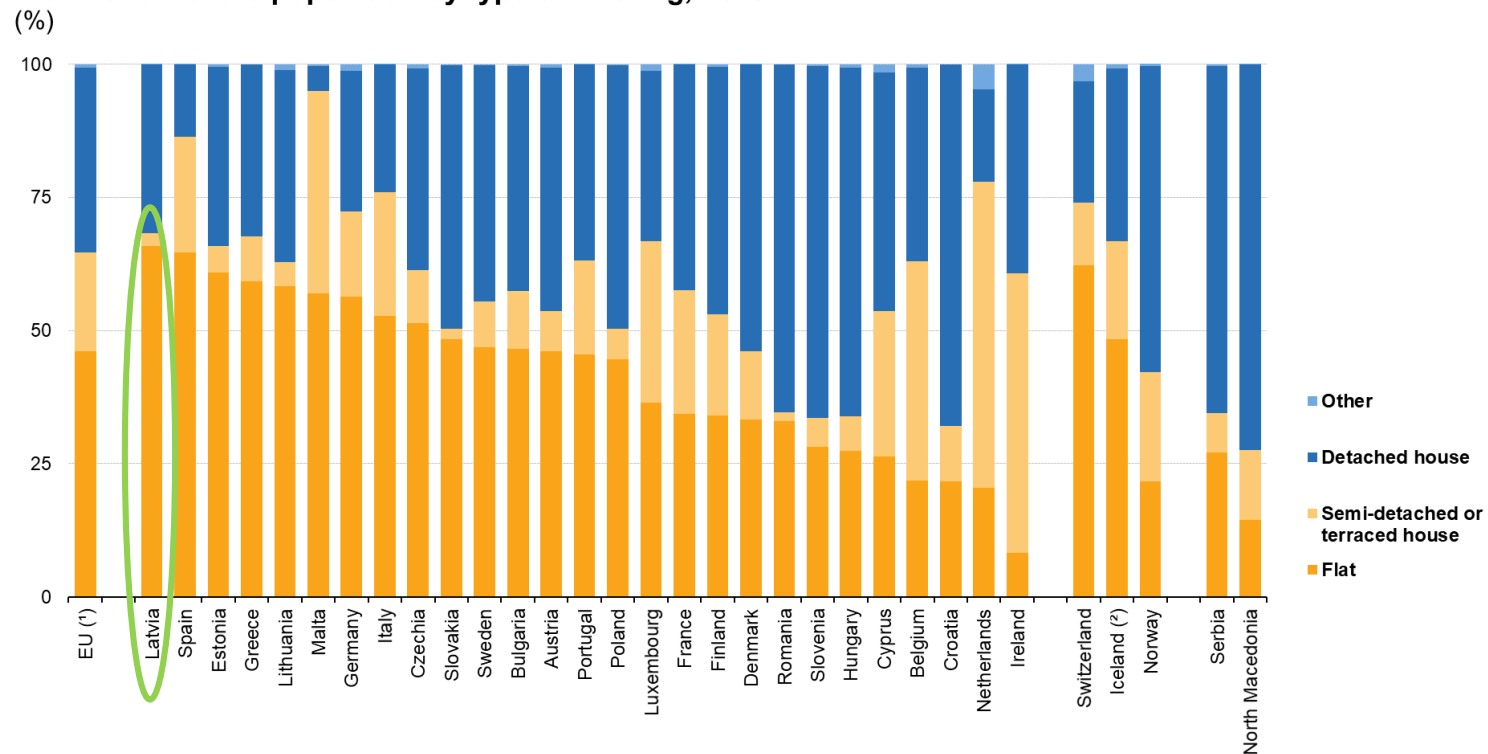
Mājokļa veida īpatsvars Latvijas pilsētās, Pierīgas un Rīgas reģionos 2020. gadā

Latvija pilsētas			Pierīgas reģions			Rīgas reģions		
Dzīvoklis daudzdzīvokļu ēkā (10 ≤ dzīv.) 77.0%			Dzīvoklis daudzdzīvokļu ēkā (10 ≤ dzīv.) 47.9%			Dzīvoklis daudzdzīvokļu ēkā (10 ≤ dzīv.) 88.8%		
Savrupmāja/viensēta 13.9%		Dzīvoklis (mājā ≤ 9 dzīv.)	Savrupmāja/viensēta 38.9%			Savrupmāja/viensēta 4.9%		Dzīvoklis (mājā ≤ 9...)
	Daļa mā... rin... māja 2.3%	Dzīvoklis (mājā ≤ 9 dzīv.)	Daļa mājas/ rindu māja	C...	...	Daļa māja...		

<https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/majokli/tabulas/maa030-majokla-veids>

Latvijā - vislielākā dzīvokļos mītošā sabiedrības daļa Eiropā (pēc 2019.g. datiem)

Distribution of the population by type of dwelling, 2019

Note: data are ranked by flat type.

(*) Estimates.

(?) 2018.

Source: Eurostat (online data code: ilc_lvho01)

eurostat

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/5/5c/Distribution_of_the_population_by_type_of_dwelling%2C_2019_%28%25%29.png

Ietekme uz sabiedrību

- Vides un tās *lietotāju* uzvedības mainīgie raksturlielumi (mājokļu pamešana *Newark, US*)
- Dažādi mājokļu pamešanas gadījumi ← vairāki sociālie mainīgie un dažī fiziski mainīgie faktori → fiziskais mājokļa stāvoklis, ēku uzturēšana, pamesto māju apjoms apkārtnē, dzīvesvietas statuss → bumeranga efekts
- 4 dažādas apkaimes = vienādas problēmas: degradētas ēkas, noziedzība, pamestas ēkas ← individuāla un kopienu iesaistes nozīme vides problēmu risināšanā (*Ohio, US*)
- Ietekme uz garīgo veselību (deviance - jaunā norma), citur – arī bīstamība fiziskajai veselībai, drošībai (anketēšana 1996.-2008.g. Apvienotajā Karalistē)

Sternlieb, G.; Burchell, R.W.; James, F.J.; Hughes, J.W. Housing abandonment in the urban core. *J. Am. Inst. Plan.* 1974, 40, 321–332.
25. Scafidi, B.P.; Schill, M.H.; Wachter, S.M.; Culhane, D.P. An economic analysis of housing abandonment. *J. Hous. Econ.* 1998, 7, 287–303. citēts <https://www.sciencegate.app/keyword/126630>
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7142717/>
https://www.researchgate.net/publication/320104067_The_impact_of_persistent_poor_housing_conditions_on_mental_health_A_longitudinal_population-based_study
<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.476.9406&rep=rep1&type=pdf>

Piemērs: Apvienotā Karaliste

- Parkview Hub (Thamesmead)
- Erneley Close (Manchester)
- Wilmcote House (Portsmouth)
- Aukstuma tilti un noplūdes – kondensācija, pelējums
- Sociālā lejupslīde apkaimē
- Priekšnosacījums atjaunošanai – energoefektivitāte (*Enerphit*)

<https://ukphc.org.uk/wp-content/uploads/2016/05/UKPHC14-Mark-Elton.pdf> - Encraft rīkota pasīvo māju konference Birmingemā

Piemērs: Igaunija, Tartu (*Annelinn*)

- Sociālās problēmas: esošas, potenciālas
- Apsaimniekošanas izmaksas – drauds ne tikai mazāk aizsargātajai sabiedrības daļai
- 50% līdzfinansējums → vidēji +100eur/mēn. –apkures izmaksas
- Sekmīgam iznākumam nepieciešams iekļaut sociālu *inovāciju*, iesaisti un apmācību
- Šobrīd – A klase (no 270 kwh/m²gadā (kWh/m²y) uz 90 kwh/m²gadā katrai no ēkām)
- Pēc projekta: gatavāki jauninājumiem (*smart home* sistēmas papildus ietaupījumam), individuāls ietaupījums, ērtības and dzīves kvalitātes uzlabošanās, estētika, vides saglabāšana, sociāla saglabāšana, zemākas izmaksas salīdzinot ar jaunu būvniecību

https://www.researchgate.net/publication/335434386_Retrofitting_Soviet-Era_Apartment_Buildings_with_'Smart_City'_Features_The_H2020_SmartEnCity_Project_in_Tartu_Estonia
<https://www.dw.com/en/estonia-soviet-era-housing-finds-new-eco-friendly-future/a-49616738>

Piemērs: Lietuva, Viļņa (Žirmūnai trijstūris)

- Pieaugoša noziedzība
- Plaukstoša sociālā (telpiskā) segregācija
- Ekonomiski arvien neizdevīgāka apkope, sadzīve
- Ārtelpas labiekārtojumu trūkums (arī platības trūkums)

• Iedzīvotāju līdzmaksājums 35%

• Izmaksas: 1-ist.dz. – 4 993 €

2-ist.dz. – 7 390 €

3-ist.dz. – 10 160 €

https://urbact.eu/sites/default/files/04_sustreg-web.pdf

<https://reality.rbc.ru/news/6155b1e09a79478459488abb>

Ietekme uz telpisko attīstību

Rīgas, Latvijas kontekstā

- Kultūrvēsturiskās apbūves saglabāšana (ierobežojumi; izmaksas)
- Atjaunošanai nelabvēlīgi teritoriju plānojumi – to funkcionālais zonējums
- Teritoriju brīvprātīga pamešana – Voleru, Liepājas, daļēji, periodiski arī Kundziņsalas piemēri (iesp. – *bīstamo* 25% robežšķirtne)
- Sniega bumbas efekts (atkarībā no funkcionālā zonējuma, atkarībā no vietējās kopienas)

Brīdinājums jau kopš 2006.g. <https://www.vestnesis.lv/ta/id/99333>

Liepāja

- Kritisks mājokļu trūkums
- Krasas cenu izmaiņas
- Telpiska segregācija

<https://pixabay.com/photos/latvia-liepaja-karosta-russian-4178741/>;
<https://www.flickr.com/photos/elenasena0/2832530611/>;
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Liepaja_Karosta_St_Niulai.JPG

Jebkur

(bij. sociālistiskās valstis)

- Sociālismam raksturīgā daudzdzīvokļu ēku apbūve
 - Nabadzības riski novecojošās sabiedrībās (energoresursu dārdzība)

- Inovatīvas (t.i. unikāli pielāgotas) politikas *shēmas* atjaunošanas veicināšanai
- Līdzmaksājuma un bezprocentu aizdevuma kombinācija

Pagaidu risinājumi (*ilūzija*)
Pagaidu mājošana (*aklā zona*)

! Apbūves
izplešanās

- Sociālā iekļaušana caur siltināšanu
- Veselības un drošības rādītāju uzlabošana (mazaizsargātās grupas)

<https://urbact.eu/empty-housing-social-inclusion/>

<https://www.greenpeace.org.uk/news/government-urged-to-insulate-all-homes-to-create-jobs-tackle-climate-change-and-save-lives/>

- Sociālo grupu disbalanss
 - Anomālas (nevēlamas) lokālo sabiedrību struktūras
 - Homogēna apdzīvotība
- *fakt. džentrifikācijas risks

*Piemērs: Zviedrija

- Zviedrija – atjaunošanu paredz likums
 - Tiesāšanās risks
 - (Sākotnēji arī netika novērtēta kā kultūrvēsturiskā mantojuma ēka)
 - Pretstāves vietā – iesaistes modelis (patērēti resursi)
-
- [rezultāts tas pats, tikai ilgāk, nepatīkamāk]

*Piemērs: Dānija, Bo-miljø

- **2015.g. piedzīvots otrs atjaunošanas vilnis**
- **fokuss uz mājokļu sliktās reputācijas mazināšanu**
 - fasāžu nomaiņa
 - sabiedrības savstarpējo attiecību uzlabošana
 - jaunu iedzīvotāju piesaiste → balkoni, kvalitatīvāk veidoti pagalmi

https://www.researchgate.net/publication/338905550_Sustainable_Strategy_in_Housing_Renovation_Moving_from_a_Technology-and-Engineering-Focused_Model_to_a_User-Oriented_Model

https://www.researchgate.net/publication/301676039_PhD_Dissertation_Architectural_Strategies_of_Transformation_to_Modern_Housing_Qualitative_Parameters_for_the_Analysis_of_Sustainability_in_1960s_and1970s_Multi-story_Prefabricated_Concrete_Housing_in_
https://www.researchgate.net/publication/311271594_Social_Sustainability_in_Context_rediscovering_Ingrid_Gehl's_Bo-Miljø

*Piemērs: Jaunzēlande

- Septiņas dažādas teritorijas: 3 pilsētas, 4 lauku teritorijas
- Mērens klimats, vidējā ziemas dienas temperatūra svārstās no 10°C - 16°C
- Pārsvarā nesiltinātas ēkas – būvētas līdz 1977.g. (regula)
- Sadarbība ar kopienām un vienlaikus stingri kontrolēts process
- Māju siltuma īpašību uzlabošana – ieguvumi veselībai
- Koncentrēšanās uz kopienām ar zemiem ienākumiem un sliktāku mājokļu kvalitāti spēj mazināt sociālo nevienlīdzību un atstumtības riskus
- Siltumizolācijas uzstādīšana kā izmaksu ziņā efektīva iejaukšanās veselības un labklājības uzlabošanā ar augstu atbalstu sabiedrībā (+politikā)

https://www.researchgate.net/publication/6481384_Effect_of_insulating_existing_houses_on_health_inequality_Cluster_randomised_study_in_the_community

Piemērs: Maskava, Krievija

- Mājokļu trūkums
- Telpas trūkums (blīvi apdzīvota pilsēta)
- Stāvu skaita palielināšana 5+4... ~30 (kopš 2000.gadu sākuma)
- Pirmie stāvi – esošajiem īpašniekiem

Līdzīgi piemēri arī Čehijā (+1 stāvs), Vācijā (+ ≤4) u.c.

<https://reality.rbc.ru/news/5e41bcac9a794759935a2fac>

VPP-EM-EE-2018/1-0003

This was the ghetto: where children grew down instead of up (Jerry Spinelli)

https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2Fflookaside.fbsbx.com%2Fflookaside%2Fcrawler%2Fmedia%2F%3Fmedia_id%3D607374639411724&imgrefurl=https%3A%2Fm.facebook.com%2Fnoghettohamilton%2Fposts&tbid=XjBVM733BFCzPM&vet=12ahUKEwip-7fzqNPzAhURxCoKHeI9AMYQMyglegUIARC1AQ..i&docid=0eNxWQ2C9DZbLM&w=960&h=741&itg=1&q=no%20ghetto&ved=2ahUKEwip-7fzqNPzAhURxCoKHeI9AMYQMyglegUIARC1AQ

VPP-EM-EE-2018/1-0003

Atklāti jautājumi – diskusija:

- Mājokļu krīze kā «aklās zonas» veidotāja (šī brīža tirgus situācija; Liepājas piemērs)
- Epidemioloģisko ierobežojumu ietekme (Rīgas piemērs)
- Pagaidu risinājumi kā ilūzija (Voleru piemērs)